

ULOGA IZABRANIH ŽENA – IZMEĐU STEREOTIPNIH OČEKIVANJA I REALNIH MOGUĆNOSTI

Dr Zorica Mršević, profesorka Fakulteta za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu¹¹⁰

Apstrakt: Tokom poslednjih decenija je, i globalno i u Srbiji, znatno povećano prisustvo žena u političkim institucijama, zahvaljujući zakonskim kvotama i drugim mehanizmima javnih politika za unapređenje rodne ravnopravnosti. Zato pitanja učestvovanja, uloge i uticaja žena u procesu donošenja odluka u politici predstavljaju važne aspekte savremenih demokratija.

Predmet ovog teksta je kritička analiza stereotipnog shvatanja uloge žena u politici koji ih smešta u kontekst očekivanog/obaveznog zalaganja za rodno osetljive politike kao i bezuslovni pacifizam. Politička zastupljenost žena nije više rezultat feminističke agende koja sadrži pomenute stereotipe. Danas sve više žena učestvuje u politici i zauzima političke funkcije, čime doprinosi donošenju odluka i oblikovanju društvenih politika nezavisno od ženskog pokreta i mimo stereotipnih feminističkih očekivanja, najčešće u skladu sa političkim agendama stranaka njihove pripadnosti.

U tekstu se izlažu faktori od kojih zavisi njihov stvarni uticaj i zauzima se stav da nije obavezno da aktivnosti poslanica budu uvek stereotipno orijentisane ka postizanju rodne ravnopravnosti. Ističe se da povećanje broja žena u parlamentima može stvarno doprineti boljem razumevanju i rešavanju pitanja koja se tiču žena, ali da to nije primarna obaveza izabranih žena.

Pripadnost ženskom rodu ne određuje primarno tip političkog ponašanja već pre svega konkretna pozicija blizine ili udaljenost od procesa donošenja odluka. Aktuelne promene u društvu, ekonomiji, kulturi i politici doprinose približavanju uloga žena i muškaraca, čineći žene kroz procese rodne egalizovanja, sve sličnijim muškarcima u smislu mogućnosti, prava, očekivanja i konkretnog političkog ponašanja.

Zaključuje se da narodne poslanice imaju prava da se bave svim pitanjima kojima se bavi Narodna skupština i da imaju obavezu da to rade maksimalno posvećeno i stručno. One nemaju primarnu obavezu da im "ženska pitanja" uvek budu u fokusu interesa i aktivnosti. Eventualna razočaranost dela ženske javnosti onim što mogu da smatraju neaktivnošću, čak izdajom izabranih žena, najčešće je plod nerazumevanja njihovog položaja i stvarnih mogućnosti u dinamici skupštinskih odnosa.

Ključne reči: izborne kvote, mehanizmi javnih politika, žene u parlamentu, ponašanje izabranih žena, prevaziđena stereotipna očekivanja, realne mogućnosti

POVEĆANJE UČEŠĆA ŽENA U POLITIČKIM INSTITUCIJAMA

Efikasno učešće u društvenom i ekonomskom životu za sve je *sine-qua-non* uslov za društvenu koheziju koja je pak, neophodan kontekst postojanja i razvijanja demokratičnosti jednog društva. Žene su ostvarile značajan politički napredak u proteklom veku, stekavši pravo glasa i osvojivši poslanička mesta u skoro svim zemljama. Ne treba zaboraviti sa su žene sve do ranog 20. veka, bile potpuno isključene iz nacionalnih parlamenata. Novi Zeland je postala prva zemlja koja je ženama dala puno pravo glasa 1893. godine, a Finska je bila prva zemlja na svetu koja je izabrala članice parlamenta 1907. godine. Do početka Drugog svetskog rata, muškarci su imali pravo glasa u trećini zemalja, dok su ih žene imale samo u šestini. Situacija se popravlja u decenijama posle Drugog svetskog rata, kad je diskriminacija žena u pogledu prava glasa bila okončana u mnogim zemljama.

¹¹⁰ zorica.mrsevic@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1968-9699>

Danas tri od 193 zemlje članice UN – Ruanda, Kuba i Nikaragva – već imaju parlamente u kojima žene drže više od 50 odsto poslaničkih mesta.

Danas se podzastupljenost žena smatra simptomom nezdrave demokratije i dubokom krizom političkog predstavnštva (Nićin, Gajić, 2017: 329). Za unapređenje položaja žena, bila je bitna i Četvrta svetska konferencija o ženama, održana 1995. godine u Pekingu, na kojoj je usvojena Pekinška deklaracija i Platforma za akciju. Osnovna svrha Deklaracije i Platforme bila je usmerena ka otklanjanju glavnih prepreka koje stoje na putu unapređenja položaja žena na mestima političkog odlučivanja.

Studije pokazuju da prisustvo više žena na političkim položajima donosi pozitivne promene. Studija iz 2021. godine sa Univerziteta u Kolorado-Bolderu pokazala je da kad žene postanu uticajnije u nacionalnim zakonodavstvima, zemlje obično ulažu više u obrazovanje i zdravlje, ali izbor žena ne garantuje svuda i uvek ove ishode (BBC, 8 mart 2025).

Ipak, mora se konstatovati da je Srbija na visokom nivou usaglašenosti kad i ako se poredimo s najrazvijenijim državama Evrope, i u poslednje dve decenije konstantno se beleži rast. U prethodna tri saziva na čelu vlade bila žena, danas je na čelu najviše zakonodavne institucije žena, imamo guvernerku Narodne banke, predsednicu Ustavnog suda, prvi put i predsednicu Pokrajinske vlade, ali i jedini u regionu i šire imamo ministarku koja se direktno bavi pitanjima rodne ravnopravnosti – više nego jasno kakvo je opredeljenje donosilaca odluka u našoj zemlji. Rodna ravnopravnost u politici je u Srbiji na visokom nivou usaglašenosti kad se i ako se poredimo s najrazvijenijim državama Evrope. „U poslednje dve decenije konstantno beležimo rast, Srbija je svakako u prednosti u odnosu na zemlje u regionu, uključujući i mnoge države članice EU.” (Filipović, 2025:11.01) Na primer Mađarska Nacionalna skupština, jedan je od najslabijih u EU u pogledu ravnoteže polova: žene zauzimaju samo jedno mesto u Orbanovoj vladi od 14 članova i 13% mesta u parlamentu, u poređenju s prosekom EU od 33%.

PREPREKE

Najčešće pominjate su rodni stereotipi, strah, usklađivanje poslovnog, političkog i privatnog života, nasilje (posebno digitalno), kojem su žene u većoj meri izložene ako su aktivne u političkom životu. Politika je oduvek bila predstavljena kao privilegovani muški prostor u kome je i dalje prisutna marginalizacija žena. One se suočavaju sa sindromom “staklenog plafona” koji prodraduje nevidljivu, ali gotovo neprobojnu granicu koja žene u profesionalnom životu deli od uticajnijih pozicija i stvarnog napretka u karijeri. Te nevidljive barijere koje počivaju na predrasudama i stereotipima, ne dozvoljavajući ženama da pristupe ne samo vodećim pozicijama u političkom životu, već i onim središnjim upravljačkim. Postoje tri grupe prepreka koje utiču na političku partiju žena. U prvu ubrajamo politički sistem, institucionalne i pravne mehanizme; druga grupa je fokusirana na socio-ekonomske prepreke, materijalne uslove i širi društveni kontekst; dok treću grupu čine one prepreke koje sadrže patrijarhalne kulturne obrasce, tradicionalne rodne uloge, ideološko-psihološke barijere, ambiciju i želju žena da se bave politikom. (Nićin, Gajić 2017: 333) Stoga je niska participacija žena u politici često rezultat slabe aktivnosti žena u političkim partijama, sindikalnim i strukovnim udruženjima; neproporcionalnoj i niskoj zastupljenosti žena na mestima odlučivanja i nedostatku vidljivosti ženskih interesa i iskustava u procesu donošenja političkih odluka (Nićin, Gajić 2025: 328).

Odsustvo žena iz političkog i javnog života mora se posmatrati kao deo šireg diskriminišućeg procesa u svim sferama društva i kao rezultat stereotipa i predrasuda o ženama kandidatima za političke funkcije, a ne “da žene nemaju interes” ili da ih “je malo koje to žele”. Manjinska pozicija žena u politici u direktnoj je vezi sa manjinskim statusom žena u patrijarhalnom društvu (Mršević, 2007: 138). Na marginalizaciju političarki i njihovo otežano napredovanje na partijskoj hijerarhiji, najviše utiču socio-ekonomski faktori, tradicionalna politička kultura, i zatvorenost političkih partija (Nićin, Gajić 2025: 333). Štetne običajne norme i rodno zasnovano nasilje ometaju politička prava žena, a stereotipi u medijima samo učvršćuju ideju da su žene manje legitimne i sposobne kao lideri od muškaraca. Žene ostaju u ubedljivoj brojčanoj manjini u odnosu na muškarce na najvišim političkim položajima (BBC, 8. mart 2025). Nedovoljnu zastupljenost objašnjava nekoliko i nekoliko sledećih faktora: rodni stereotipi, nedostatak uzora

(idola), diskriminacija i imovinske razlike koje omogućavaju prednost imućnim akterima, što su u većini slučajeva muškarci, uspješni put u politiku. Žene nemaju odgovarajući položaj i vrednovanje u društvu, uz prećutno prisutni stereotip da i nemaju predispoziciju ni smisao za složene političke odnose jer i dalje postoji diskretna predominantna rezerva u pogledu intelektualnih i političkih kapaciteta žena (Stojanović, 8. april 2025).

Poznato je i da žene u parlamentu često moraju da balansiraju između zalaganja za rodnu ravnopravnost i potrebe za kompromisima unutar koalicija i partijskih dogovora. U novim demokratskim društvima posebno je potrebno redefinisati elitistički i maskulini koncept politike i povećati suštinsku reprezentaciju žena kroz feminizovanje prostora političke moći. Ali mora se uočiti da nisu sve žene koje su izabrane u parlamente nužno feministkinje i aktivistički posvećene unapređenju rodne ravnopravnosti. Njihovi stavovi mogu varirati u zavisnosti od ličnih uverenja, političke ideologije i politika stranaka čije su članice. Ako je politička stranka kojoj pripadaju posvećena rodnoj ravnopravnosti, verovatnije je da će one imati podršku za sprovođenje takvih politika, a ako nije, suočiću se sa unutarstranačkim ograničenjima i otporom. Takođe, ukoliko postoje relevantni društveni pritisci, očekivanja i podrška rodnoj ravnopravnosti, verovatno će i one aktivno raditi na poboljšanju ovih pitanja. Eventualna razočaranost feminističke javnosti onim što mogu da smatraju neaktivnošću, čak izdajom izabranih žena, najčešće je plod nerazumevanja njihovog položaja i stvarnih mogućnosti u dinamici skupštinskih odnosa.

Moguće je da nedostatak iskustva parlamentarne tradicije, nekim ženama, posebno novoizabranim narodnim poslanicima, doprinosi njihovoj pasivizaciji i oklevanju da potpuno učestvuju u parlamentarnom funkcionisanju. Lek za prevazilaženje tih prepreka je preporuka prihvatanja tzv. strategija pravila. Ta strategija podrazumeva učenje pravila, primenu pravila i menjanje pravila. Radi se o formalnim i neformalnim običajima i zakonskim regulativama parlamentarnog života, kao što su procedure donošenja zakona, funkcionisanje skupštinskih odbora, hijerarhije, rada plenarno i u skupštinskim telima, tradicija, ceremonije, disciplina, navike i norme, i mnoga druga kontekstualna, ambijentalna pravila parlamentarnog života. Efikasno funkcionisanje u tom životu podrazumeva ovladavanje strategijom pravila, kako za sopstvenu dobrobit sadašnje izabranih žena, tako i za formiranje rutinskog ponašanja i za buduće narodne poslanice (Mršević, 2007: 48).

U vremenima društvenih tenzija, napadi na političarke/žene na funkcijama su daleko brojnije i toksičnije od istovremenih dosta ređih napada na muškarce. Prožimaju se mizoginija, ejdzizam, i homofobija, pa se tako može pročitati: “dosadila si ženo i bogu i narodu, jede sendvič prostakuša, kada će ova nebitna osoba u tehničkom mandatu u penziju, apsolutno nestručna, nesposobna i neetična“ (N1, 2. decembar 2024). „Ovu povremeno izvuku iz prašine da nešto brlja bezveze, kao bavi se nečim.“ (Politika, 8. april 2025). Baba idi u penziju i čuvaj unučad., koruptivna, glupa, prosta, neopevana jajara, ministarka bez mozga (Politika, 9. april 2024). Spikera RTSa nazvana je „izandalom pa ponovo recikliranom“ i to od strane bivšeg kolege (Bosiljčić, 19. april 2025). Ana Brnabić, predsedica Narodne Skupštine Srbije, dobila je pretnje silovanjem i smrću pošto je njen broj mobilnog telefona objavljen na društvenim mrežama, a čovek, koji je objavio broj njenog telefona, isto to uradio i novinarki Radio-televizije Srbije Nikolini Rakić. I komentari nastavljaju mizoginiju: “Na svakodnevno lupetanje, dodala još jedno. Šta je sledeće? Ko bi rekao da nas je ova žena godinama vodila kao predsednik vlade a ni da sklopi rečenicu ne može. Najbolji vic dana, a možda i meseca... silovanje.” (Fonet, 16 april 2025). Pretnje silovanjem i ubistvom došle su kako je otkriveno od strane ženske osobe (Politika, 17. april 2025). Uprkos hostilnoj društvenoj atmosferi političkih podela, ovakve pretnje i reakcije nije doživeo ni jedan muškarac na strani vlasti (osim predsednika), pa je jasno da se radi o rodno zasnovanom nasilju koje nejednako i neproporcionalno pogađa žene u politici za razliku od stotina muškaraca na istoj političkoj strani.

STEREOTIPNA OČEKIVANJA

Muškarci i žene se razlikuju prema političkim prioritetima, vrednostima i ciljevima (Nićin, Gajić, 2017: 334). Anketa široko vođena 2005 među biračima ukazala je na postojanje različitih prioriteta: za žene su bile za poboljšanje obrazovanja i zdravlja, kao i za bezbednost na javni mestima a za muškarce su prioriteta pitanja bila (tadašnja) situacija na Kosovu, saradnja sa Haškim tribunalom i donošenje novog Ustava (Mršević, 2007: 20). Zato žene zaista mogu da u parlamentu donose

drugačiji način razmišljanja koji je obeležen posebnom brigom za ranjive grupe, porodicu, pokazuju više solidarnosti, odgovornosti, ozbiljnije se spremaju za sednice, diskutuju o zakonima i komuniciraju na umereniji način. One to mogu, i mnoge tako i postupaju ali nisu obavezne da se tako ponašaju.

Različito socijalizovanje i razlike u društveno uslovljenom ponašanju pre nego biološke razlike, utiču na različito ponašanje žena i muškaraca narodnih poslanica i poslanika. Inače, žene retko za sebe kažu „mi“ jer u samoperepciji prioritizuju čitav niz drugih ličnih i grupnih identifikacionih atributa paradigmatično zanemarujući rodni identitet kao manje važan, što je rezultat sistematske marginalizacije koje žene doživljavaju i lično i grupno, istorijski i u sadašnjosti. Intersantno je i kada žene govore o ženama kažu „žene“ a ne „mi“ kao da se radi o nekom trećem, kao da su drugost u odnosu na muškarce, ali i u odnosu na same sebe (Mršević, 2007: 27).

Jedan od osnova očekivanja da se žene u parlamentu zalažu za ženska prava leži i u stavu da su izborne kvote rezultat feminističkih nastojanja da budu usvojene, po kom stavu izabrane parlamentarke sada zato „duguju“ feminizmu i ženskom aktivizmu svoje zastupanje ženskih interesa. Kvote jesu svuda rezultat dugotrajnog i stalnog unutrašnjeg političkog pritiska ženskog pokreta, organizacija i drugih akterki na političkog sceni ali takođe se ne sme ispustiti iz vida da te iste strategije istog intenziteta u nekim drugim zemljama nisu donele očekivano uvođenje sistema izbornih kvota (Mršević, 2007: 33). Pa ni tamo gde su te kampanje bile snažne, one nisu jedine koje su uticale na usvajanje kvota izbornog sistema. Kvote za žene u izbornom sistemu Srbije uvedene su kako bi se poboljšala rodna ravnopravnost i omogućilo ženama veću zastupljenost u političkom životu. Uvedene su kao afirmativna mera – da se ženama, koje su istorijski bile nedovoljno zastupljene u politici, omogući ravnopravniji pristup pozicijama moći i deo su šireg zakonodavnog okvira usmerenog na unapređenje političke reprezentacije nacionalnih manjina u Srbiji, kao i šire borbe za rodnu ravnopravnost.

Ali političko predstavljanje žena više nije samo deo feminističke agende koja sadrži pomenuta stereotipna očekivanja. Danas sve više žena učestvuje u politici i zauzima političke pozicije, doprinoseći na taj način donošenju odluka i oblikovanju društvenih politika mimo stereotipnih očekivanja, sve više u skladu sa političkim agendama stranaka kojima pripadaju i ličnim preferencama. A da bi dostigle takve pozicije i ostale na njima, žene su danas sve sličnije muškarcima. Iako povećanje broja žena u parlamentima zaista može doprineti boljem razumevanju i rešavanju pitanja koja se tiču žena, to nije automatska garancija za unapređenje rodne ravnopravnosti, niti je obaveza žena koje su izabrane.

PRIMERI I UZORI

Primeri poznatih žena u politici su ohrabrujući za današnje političarke i sve one koje bi da se odluče za takvo profesionalno opredeljenje. Angela Merkel – bivša kancelarka Nemačke, poznata po stabilnom vođenju zemlje i ekonomskoj politici. Jacinda Ardern – bivša premijerka Novog Zelanda, poznata po uspešnom upravljanju krizama, uključujući pandemiju COVID-19. Mišel Bašle – bivša predsednica Čilea i visoka komesarka UN za ljudska prava. Sana Marin (Finska), iako više nije premijerka (porazena je 2023), i dalje je veoma poznata i uticajna, pogotovo među mlađim generacijama političara širom Evrope.

Nekoliko najistaknutijih političarki u Evropi u poslednje vreme (2024–2025) imaju značajan uticaj na nacionalnom ili evropskom nivou. Uglavnom dolaze iz najuticajnijih i najvećih evropskih zemalja, npr. Analena Berбок (Nemačka), ministarka spoljnih poslova Nemačke (od 2021) iz stranke Zeleni (Bündnis 90/Die Grünen), poznata je po svojoj proevropskoj i klimatskoj agendi. Ima snažan uticaj u Nemačkoj i evropskoj diplomatiji. Ursula fon der Lajen, predsednica Evropske komisije (od 2019), iz stranke Evropska narodna partija / CDU (Nemačka), jedna je od najuticajnijih figura u EU. Dobila je i drugi petogodišnji mandat. Alis Wajdel (AfD – Alternativa za Nemačku) Jedna od kopredsednica AfD-a. Poznata po svom vrlo kritičnom stavu prema imigraciji, EU i „mainstream“ političkom establišmentu. Zanimljivo je da je otvoreno homoseksualna i živi u Švajcarskoj sa svojom partnerkom, što često izaziva kontroverze unutar tradicionalističkih redova desnice. Vrlo aktivna u Bundestagu i jedan je od najvidljivijih glasova nemačke tvrde desnice. Beatris fon Štorh (AfD), unuka Hitlerovog ministra finansija – Hjalmar Šahta – što je često tema u medijima. Konzervativna, protiv migracija, podržava "hrišćanske vrednosti" i često se oglašava protiv LGBTQ prava. Ima snažnu podršku među tradicionalnim i religioznim konzervativcima. Sara Vagenkneht (Bündnis Sahra

Wagenknecht – nova partija). Iako dolazi iz levice (bivša Levice - Die Linke), sada zauzima populističku i nacionalno-konzervativnu poziciju. Kritikuje masovnu migraciju, neoliberalizam, i tzv. "kulturu otkazivanja". Njena nova stranka (osnovana krajem 2023.) želi spojiti socijalnu državu sa konzervativnim društvenim vrednostima – što je specifičan miks koji privlači i bivše glasače levice i desnice.

Za razliku od Nemica, istaknute francuske političarke su najjčešće levičarke. Jael Braun-Pive je prva žena na čelu francuske Narodne skupštine, ponovo izabrana 2024. godine. Poznata je po zalaganju za socijalna pitanja i nezavisnosti parlamenta. U martu 2024. godine predsedavala je zajedničkom sednicom parlamenta na kojoj je pravo na abortus uneto u francuski ustav. Marin Tondelije je liderka stranke Zeleni (Europe Écologie – Les Verts), poznata po borbi protiv krajnje desnice i zalaganju za ekološke i demokratske vrednosti. Sandrin Ruso je poslanica Zelenih i istaknuta eko-feministkinja, poznata po borbi protiv sistemskog seksizma i za prava žena. Koautorka je parlamentarnog izveštaja o seksualnom nasilju u francuskoj industriji zabave, koji je otkrio raširenu kulturu zlostavljanja. Oror Berže je članica stranke Renaissance i bivša ministarka za ravnopravnost polova i borbu protiv diskriminacije. Bila je i predsednica poslaničke grupe Makronove partije u Narodnoj skupštini. Valére Aje je liderka liberalne grupacije Renew Europe u Evropskom parlamentu od januara 2024. godine. Predvodila je listu Makronove koalicije na evropskim izborima 2024. godine.

Đorđa Meloni (Italija), premijerka Italije (od 2022), iz stranke Braća Italije (Fratelli d'Italia), prva žena premijer Italije. Njena politika je konzervativna, nacionalistička, i deo je šireg pomaka udesno u EU.

Roberta Metsola (Malta) – predsednica Evropskog parlamenta. Mlada i energična liderka, poznata po proevropskim stavovima i borbi za ljudska prava.

Beata Šidło i Elżbieta Vitek (PiS – Poljska) Obe pripadaju konzervativnoj stranci Pravo i pravda (PiS) sa koje pozicije imaju važnu političku ulogu. Zastupaju tradicionalne porodične vrednosti, suverenitet države i religijsku tradiciju.

Jolanda Díaz iz Španije, je druga zamenica premijera i ministarka rada, iz stranke Sumar (levo orijentisana koalicija), poznata po reformama radnog zakonodavstva i saradnji sa premijerom Pedrom Sánchezom.

STVARNI DOPRINOSI

Doprinos žena u politici je ogroman i obuhvata različite aspekte društvenog, ekonomskog i kulturnog razvoja. Uočene su nekoliko ključnih oblasti u kojima žene mogu imati značajniju ulogu. One se često zalažu za ravnopravnost i ljudska prava, što podrazumeva nastojanja za prava društvenih manjina, nastojanja za postizanje socijalne pravde, rodne ravnopravnosti i poboljšanje položaja žena u društvu. Mnoge političarke iniciraju zakone protiv nasilja nad ženama, za jednaku zaradu i bolju socijalnu zaštitu. Takođe, žene su često ključni akteri u donošenju odluka koje se tiču obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. Njihov doprinos dovodi do unapređenja školskih sistema, pristupa zdravstvenoj zaštiti i podrške porodicama.

U globalnim dimenzijama, žene su igrale ključnu ulogu u mirovnim procesima širom sveta. Istraživanja pokazuju da kada žene učestvuju u mirovnim pregovorima, ti sporazumi su dugotrajniji i stabilniji (Mršević, Janković, 2021: 20). Primer je angažovanje žena u pregovorima u Ruandi, Liberiji i Kolumbiji. Aktivne su i u borbi protiv korupcije. Statistike pokazuju da veće učešće žena u politici može dovesti do smanjenja korupcije i povećanja transparentnosti, jer žene često promovišu odgovorniju i pravedniju politiku. Imaju ulogu i u ekonomskom razvoju i inkluziji pa je uočeno da političarke često podržavaju mere za ekonomsko osnaživanje žena, poput podrške preduzetništvu, smanjenja jaza u platama i boljih uslova rada.

Učešće žena u politici donosi drugačije perspektive i doprinosi donošenju boljih odluka za celokupno društvo. Zato je važno podržati veći broj žena na liderskim pozicijama. U praksi, žene u politici zaista često pokreću pitanja vezana za rodnu ravnopravnost, jer su svesne diskriminativnih prepreka sa kojima se suočavaju žene u društvu. To uključuje: zakone protiv nasilja nad ženama, pravno uređenje jednakih plata za jednak rad, bolje uslove za rad žena i majki i veću zastupljenost žena u odlučivanju. Zato se često neopravdano očekuje da stalno budu glasnogovornice ovih tema. Ali to su preference, sklonosti a ne obaveze. Žene u parlamentima nisu obavezne da se bave pitanjima rodne ravnopravnosti. One kao i muškarci, mogu birati oblasti kojima žele da se bave – ekonomija,

spoljna politika, zdravstvo, ekologija, obrazovanje, pravosuđe, pitanja bezbednosti, ili bilo koji drugi sektor.

Naravno da postoje i žene političarke koje ne vide rodnu ravnopravnost kao svoj primarni fokus i bave se potpuno drugim temama. Suština je u tome da svaka žena u parlamentu ima pravo da bira svoj politički pravac, baš kao i njene muške kolege. Važno u novim demokratskim društvima gde je potrebno redefinisati elitistički i maskulini koncept politike i povećati suštinsku reprezentaciju žena kroz feminizovanje prostora političke moći (Čičkarić, 2014: 149) kroz njihove aktivnosti u svim tematskim sektorima. Ali ideja da žene moraju deluju u korist žena u ulozi kao njihovih delegata u mikrosvetu zakonodavne strukture (Čičkarić, 2014: 135) nije prihvatljiva i takva uloga ne može da im se nameće kao obaveza niti kao legitimno očekivanje.

PRIBLIŽAVANJE ULOGA ŽENA I MUŠKARACA

Decenije zajedničkog školovanja i odrastanja, približilo je položaje i društvene uloge žena i muškaraca u svim segmentima, u politici takođe. Žene danas često uspevaju na izborima ako imaju uspeha u onim profesijama koje se stereotipno percipiraju kao „muške“, npr. biznis, pravo, tehničke nauke, medicina, što ima kasnijeg uticaja i na njihovo ponašanje ako su izabrane narodne poslanice. To je jedan pravac uticaja na postepeno nestajanje razlika u ponašanju izabranih poslanica i poslanika.

Pre svega, primećeno je da postepeno nestaje razlika između tzv „mekih“ pitanja (socijalna i zdravstvena oblast, demografska pitanja, obrazovanje, i sl) kojima se po stereotipnim očekivanjima bave više žene, i tzv. „tvrdih“ pitanja (bezbednost, regionalni i međunarodni odnosi ekonomski odnosi) koji su bliži muškarcima. Muškarci se sve više bave mekim pitanjima, na primer demografijom i obrazovanjem a žene sve više tvrdim pitanjima npr. evrointegracijama i drugim međunarodno relevantnim odnosima. Uočava se da se ovaj proces nastavlja i da se postepeno briše razlika između mekih i tvrdih pitanja kao i stereotipnih rodni podela onih koji ih zastupaju i kojima su od interesa (Mršević. 2007:53).

Pripadnost ženskom rodu ne određuje primarno tip političkog ponašanja već na to utiče pre svega konkretna pozicija blizine ili udaljenost od procesa donošenja odluka. Promene u društvu, ekonomiji, kulturi i politici doprinose konvergenciji ženskih i muških uloga tj. da se uloge žena i muškaraca približavaju, čineći žene sličnijim muškarcima u smislu mogućnosti, prava, očekivanja i konkretnog političkog ponašanja. Bazirano na iskustvima sa prethodnim sazivima, prisustvo većeg broja žena u zakonodavnim telima od 36.8 posto (92) u aktuelnim sazivima Narodne skupštine Srbije i 41.7 posto (50) u Skupštini AP Vojvodine, pretpostavlja se dalje udaljavanje od stereotipnih očekivanja obaveznog nastojanja izabranih žena na rodno osetljivim politikama.

U Vladi Srbije koja je imala mandat od 2008. do 2012. godine, primera radi, bilo je pet žena, dok u vladi (ostavkom premijera, u tehničkom mandatu) koju je predvodio premijer Miloš Vučević, žene su zauzimale 10 ministarskih pozicija. Vodile su resore kao što su pravda, prosveta, evropske integracije... Od aprila 2025.g. u novoimenovanoj Vladi od 30 ministara nalazi se 7 ministarki što je oko četvrtine ukupnog broja ministara¹¹¹. U trenutnom sazivu Narodne skupštine Republike Srbije je 91 poslanica, što je više od 37 odsto u odnosu na ukupan broj poslanika.

ZAKLJUČAK

Suštinska poruka ovog teksta je da žene u politici, posebno kao članice nacionalnih i lokalnih parlamenata imaju pravo da se bave svim pitanjima, bez tereta stereotipnih očekivanja da njihove agende moraju obavezno da obuhvataju pitanja rodne ravnopravnosti i pacifizma. Žene nisu homogena grupa – neće se sve zalagati za rodnu ravnopravnost, mir ili saradnju.

¹¹¹ Adrijana Mesarović potpredsednica Vlade i ministarka privrede, Dubravka Đedović Handanović ministarka rudarstva i energetike, Milica Đurđević Stamenkovski, ministarka za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Sara Pavkov ministarka zaštite životne sredine, Jagoda Lazarević ministarka unutrašnje i spoljne trgovine, Snežana Paunović, ministarka državne uprave i lokalne samouprave i Tatjana Macura ministarka bez portfelja

Uopšte se ne slažemo sa nezasnovanim stavom da se političke predstavnice pojavljuju kao reprezentkinje žena koje su ih birale, i celokupne ženske populacije (Čičkarić, 2014: 136) budući da mogu da budu predstavnice samo biračkog tela političkih partija koje su ih kandidovale. Ne znamo za koga su žene glasale, jer izborni sistem u Republici Srbiji ne dozvoljava identifikovanje za koga su žene glasale, niti uopšte dozvoljava ciljano glasanje za određene kandidate/kandidatkinje. Takođe, nisu sve žene koje su izabrane u parlament nužno feministkinje i aktivistkinje posvećene unapređenju rodne ravnopravnosti. Njihovi stavovi mogu varirati u zavisnosti od ličnih uverenja, političke ideologije i političke stranke koje su ih kandidovale.

Jasno je da poslanice imaju pravo da se bave svim pitanjima kojima se bavi Narodna skupština i da imaju obavezu da to rade maksimalno posvećeno i stručno. Ali, nemaju ni političku, ni moralnu a još manje zakonsku obavezu da „ženska pitanja” uvek budu u fokusu njihovih interesovanja i aktivnosti. Eventualno razočaranje feminističke javnosti onim što ona može smatrati neaktivnošću, pa i izdajom izabranih žena, najčešće je rezultat nerazumevanja njihovog položaja i realnih mogućnosti u dinamici parlamentarnih odnosa. Prevazilaženje situacije manjeg broja žena na politički relevantnim pozicijama u velikoj meri je rešen uvođenjem, doslednim sprovođenjem sistema izbornih kvota u svim izbornim ciklusima svih nivoa i sukcesivnim kasnijim dogarađivanjem i usavršavanjem. Osim kvota izbornog sistema, potrebni su i obrazovni programi i mentorstva, profesionalne mreže, tzv. korporativne politike (BBC, 8 mart 2025). Činjenica da još opstaju mnoge prepreke upućuje na dodatni napor – odlučno stvaranje uslova za njihovo prevazilaženje. To je posebno važno za nove generacije. Zato valja više uraditi i što brže sa rastućom svešću, ciljanim inicijativama i strukturnim promenama,

Ne može da se previdi da je stvaran uticaj žena u politici danas sve značajniji, mada još uvek nije dovoljan. Srbija u odnosu na evropske zemlje po učešću žena u obavljanju najviših državnih funkcija, u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti i na drugim važnim pozicijama, je svakako u prednosti u odnosu na zemlje u regionu, uključujući i mnoge države članice EU (Filipović, 11 januar 2025).

LITERATURA

- BBC na srpskom. (8. mart 2025). Međunarodni dan žena: Četiri podatka o ženama u politici koji otvaraju oči. *Danas*. <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/medjunarodni-dan-zena-cetiri-podatka-o-zenama-u-politici-koji-otvaraju-oci/> stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Blic.rs. (8. april 2025). Slavica Đukić Dejanović saopštila za koliko dana će biti produžena školska godina. *NI Info*. <https://n1info.rs/vesti/slavica-djukic-dejanovic-saopstila-za-koliko-dana-ce-bitu-produzena-skolska-godina/?comments> stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Bosiljčić, B. (19. april.2025) .To što radite je najsramnija epizoda u istoriji kuće: Otvoreno pismo nekadašnjeg urednika menadžmentu RTS-a. *Dnevni list Danas Lični stavovi*. <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/to-sto-radite-je-najsramnija-epizoda-u-istoriji-kuce-otvoreno-pismo-nekadasnjeg-urednika-menadzmentu-rts-a/> stranici pristupljeno 19. aprila 2025.
- Čičkarić, L. (2014). Da li žene predstavljaju žene u parlamentu. *Genero*, 18, 135–153. <https://generojournal.org/download/genero-18-2014-pp-135-153.pdf>
- Filipović Jelena. (11. januar 2025). Sve veći uticaj žena u politici. *Политика*. <https://www.politika.rs/sr/clanak/654343/sve-ve-ci-uti-caj-ze-na-u-po-li-ti-ci> stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Fonet. (16. april 2025). Ana Brnabić: Dobila sam pretnje silovanjem i smrću, blokader objavio moj broj telefona – *Blic*. <https://www.blic.rs/vesti/politika/ana-brnabic-dobila-sam-pretnje-silovanjem-i-smrcu-blokader-objavio-moj-broj-telefona/zr144pz> stranici pristupljeno 20. априла 2025.
- Mršević Zorica (2007). *Ka demokratskom društvu – izborni sistem kvota*. Beograd: Institut društvenih nauka. <http://zoricamrsevic.in.rs/knjige/Kvote - Zorica Mrsevic.pdf> stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Mršević Zorica i Janković Svetlana (2021). *Inkluzivna bezbednost*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova. <https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2022/06/WEB->

- [izdanje_Mrsevic-Jankovic-Inkluzivna-bezbednost_spojeno.pdf](#) stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Политика. (21. децембар 2024). Ђукић Дејановић: Јасно је да су студенти изманипулисани, *Политика*. <https://www.politika.rs/scc/clanak/651309/dukic-dejanovic-jasno-je-da-su-studenti-izmanipulisani> stranici pristupljeno 6. фебруара 2025.
- Политика. (17. април 2025). Ухапшена осумњичена да је Ани Брнабић послала претећу поруку. *Politika*. <https://www.politika.rs/articles/details/673328> stranici pristupljeno 20. априла 2025.
- Ničin, S., & Gajić, T. (2017). Demokratizacija Srbije putem većeg učešća žena u politici. *Srpska politička misao*, 57(3), 323-339. <https://doi.org/10.22182/spm.5732017.17>
- Stojanović Slobodan (8. април 2025). Област ИТ и жене. *Политика*. <https://www.politika.rs/articles/details/671673> 20. априла 2025.

THE ROLE OF CHOSEN WOMEN - BETWEEN STEREOTYPE EXPECTATIONS AND REAL POSSIBILITIES

Zorica Mršević, PhD, Faculty of European Legal and Political Studies

Abstract: *During the last decades, both globally and in Serbia, there has been a significant increase in the presence of women in political institutions, thanks to legal quotas and other public policy mechanisms for the promotion of gender equality. That is why the issues of participation, role and influence of women in the decision-making process in politics represent important aspects of contemporary democracies.*

The subject of this text is a critical analysis of the stereotypical understanding of the role of women in politics, which places them in the context of expected/obligatory support for gender-sensitive policies as well as unconditional pacifism. The political representation of women is no longer the result of a feminist agenda that contains the aforementioned stereotypes. Today, more and more women participate in politics and occupy political positions, thereby contributing to decision-making and the shaping of social policies independently of the women's movement and beyond stereotypical feminist expectations, most often in accordance with the political agendas of the parties they belong to.

The text presents the factors on which their real influence depends and takes the position that it is not mandatory that the activities of female MPs are always stereotypically oriented towards achieving gender equality. It is emphasized that increasing the number of women in parliaments can really contribute to a better understanding and resolution of issues concerning women, but that this is not the primary obligation of elected women.

Belonging to the female gender does not primarily determine the type of political behavior, but above all the specific position of proximity or distance from the decision-making process. Current changes in society, economy, culture and politics contribute to the approximation of the roles of women and men, making women, through processes of gender equalization, increasingly similar to men in terms of opportunities, rights, expectations and concrete political behavior.

It is concluded that women MPs have the right to deal with all issues dealt with by the National Assembly and that they have the obligation to do so with maximum dedication and expertise. They do not have the primary obligation that "women's issues" should always be the focus of their interests and activities. The possible disappointment of part of the female public with what they can consider inactivity, even betrayal of elected women, is most often the result of a misunderstanding of their position and real possibilities in the dynamics of parliamentary relations.

Key words: *electoral quotas, public policy mechanisms, women in parliament, behavior of elected women, overcome stereotypical expectations, real possibilities*